
A jogorvoslathoz való jog hatékonysága az új Pp. másodfokú eljárásában

Wopera Zsuzsa*

1. Bevezetés

A jogorvoslathoz való jog alkotmányos alapjog. Magyarország Alaptörvényének XXVIII. cikk (7) bekezdése deklarálja, hogy „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogorvoslattal éljen az olyan bírósági, hatósági és más közigazgatási döntés ellen, amely a jogát vagy jogos érdekét sérti.” A jogorvoslathoz való jog egyike az igazságszolgáltatással kapcsolatos legfontosabb emberi jogoknak, azt mind a Magyarország által ratifikált két alapvető emberi jogi egyezmény, a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (14. Cikk 5. pont), mind az Emberi Jogok Európai Egyezményének 13. cikke deklarálja.

A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (a továbbiakban: Pp.) I. fejezete az alapvető elvek között külön nem nevesíti a jogorvoslathoz való jogot, mert azt az Alaptörvény hatálybalépése előtt az Alkotmány 57. § (5) bekezdése mint igazságszolgáltatással kapcsolatos alkotmányos alapjogot korábban is deklarálta, így annak megismétlése a Pp. alapelvei között felesleges lett volna. A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: új Pp.) – mely 2018. január 1. napján lép hatályba úgy, hogy szabályait az azt követően indult ügyekben kell alkalmazni – I. fejezete szintén nem nevesíti a jogorvoslathoz való jogot, mert az új Pp. a polgári perjog sajátos alapelvei közül is csak azokat nevesíti, amelyek a per teljes életciklusa alatt érvényesülnek, mindössze öt alapvet.¹

A jogorvoslathoz való biztosításának hatékonysága különösen az elsőfokú határozatok, azok közül is elsősorban az ítéletek rendes perorvoslattal, azaz fellebbezéssel történő megtámadhatóságának, és a másodfokú bíróság által gyakorolható felülbírálati jogkör gyakorlásának mikénti szabályozásával mérhető.

Az új Pp. a Pp.-től alapvetően más elvi alapokra helyezte a másodfokú bíróság felülbírálati jogkörének gyakorlását, és különösen annak megítélését, amikor az elsőfokú eljárás során olyan, az ügy érdemi elbírálására kiható eljárási szabálysértés történt, ami a hatályos Pp. 252. § (2) bekezdése szerint az ítélet

* Egyetemi tanár, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Polgári Eljárásjogi Tanszék.

¹ Ezek a következők: rendelkezési elv, a perkoncentráció elve, a felek eljárás-támogatási és igazmondási kötelezettsége, a jóhiszeműség elve és a bíróság közrehatási tevékenysége.

hatályon kívül helyezését indokolhatja. Emellett a Pp. 252. § (3) bekezdése azt is lehetővé teszi, hogy amennyiben a törvény 252. § (1) és (2) bekezdései szerinti eljárási szabálysértés nem megállapítható, de a másodfokú bíróság szerint a bizonyítás nagy terjedelmű, vagy teljes megisméltése szükséges, a másodfokú bíróság erre hivatkozással is hatályon kívül helyezhesse az ítéletet, és új eljárásra utasíthassa az elsőfokú bíróságot. Ennek indokát a jogirodalom a „jogorvoslathoz való jog biztosításával” magyarázza, de vajon helyes-e ez az érvelés, és megállja-e a helyét a Pp. 252. § (2) és (3) bekezdését a Pp.-be bevezető szabályozás hatálybalépése után 60 évvel is, amikor az elsőfokú eljárás szabályai már a hatályos Pp.-ben is „kimoztak”, a másodfokú eljárás több évtizede érintetlenül hatályban lévő szabályai alól?

A kérdés feltevését különösen időszerűvé teszi, hogy a Kúria joggyakorlat-elemző csoportja által 2013-ban folytatott empirikus kutatások az időszerűség, pergazdaságosság és nem utolsó sorban a tisztességes eljáráshoz való jog szempontjából nemkívánatos folyamatokra hívták fel a figyelmet, és a másodfokú bíróságok szemléletváltását sürgették.²

Jelen tanulmány keretei között a fent megfogalmazott kérdésekre kívánok választ adni, részletesen kitérve a jogorvoslathoz való jog eljárásjogi szempontból helyes értelmezésére, továbbá bemutatva, hogy az új Pp. megváltozott szabályai hogyan mozdítják elő ennek az alapjognak a hatékony érvényesülését.

2. A jogorvoslathoz való jog értelmezése egyes alkotmánybírósi határozatokban

A jogorvoslathoz való jog mint alkotmányos alapjog immanens tartalma az érdemi határozatok tekintetében a más szervhez, vagy ugyanazon szervezeten belüli magasabb fórumhoz fordulás lehetősége. [5/1992. (I. 30.) AB határozat] A jogorvoslat másik fogalmi eleme az, hogy a döntés jogot vagy jogos érdeket sért. Ez egyrészt a kifogásolhatóságot jelenti: a jogorvoslat igénybevételének nem előfeltétele a tényleges sérelem igazolása, elég erre hivatkozni. Ahhoz van joga a személynek, hogy állítsa a döntés jogos érdeket vagy jogot sértő voltát. A „sérti” másrészt azt is jelenti, hogy a jogorvoslat szabályainak azt kell a fél számára lehetővé és a jogorvoslati fórumra nézve kötelezővé tenniük, hogy az orvoslási kérelmet a döntés hibás volta esetén teljesítsék. Az az orvoslási eszköz, amelynek nem feltétele az ilyen állítás, alkotmányjogi értelemben nem jogorvoslat. Ahhoz, hogy valamely jogorvoslati forma funkcióját alkotmányosan láthassa el, az érintetteknek meghatározott, feltételekhez kötött alanyi joggal kell rendelkezniük arra, hogy az általuk állított jogsérelemet a jogorvoslati fórum érdemben és rájuk kiható hatállyal bírálja el. A jogorvoslati fórumnak döntési helyzetben kell lennie. A formális és a jogi szabályozás miatt eleve kilátástalan jogorvoslat nem kielégítő [22/1995. (III. 31.) AB határozat].

² A Joggyakorlat-elemző csoport megállapításait lásd később részletesen. A vélemény elérhető: <http://www.kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglalo?page=2>

A jogorvoslathoz való jog olyan alkotmányos alapjog, amely tárgyát tekintve a bírói, illetőleg a hatósági (más közigazgatási) döntésekre terjed ki, tartalmát tekintve pedig azt kívánja meg, hogy valamennyi, az érintett jogát vagy jogos érdekét (helyzetét) érdemben befolyásoló érdemi határozat felülvizsgálata érdekében legyen lehetőség más szervhez, vagy azonos szerv magasabb fórumához fordulni. A jogorvoslathoz való jog törvényben meghatározottak szerint gyakorolható, ezért az egyes eljárásokban eltérő szabályozás lehetséges. „Az Alaptörvény megköveteli, hogy a jogorvoslati jog nyújtotta jogvédelem hatékony legyen, vagyis ténylegesen érvényesüljön és képes legyen a döntés által okozott sérelem orvoslására. A jogorvoslat jogának hatékony érvényesülését számos tényező befolyásolhatja, így többek között a felülbírálati lehetőség terjedelme, a jogorvoslat elintézésére meghatározott határidő, vagy a sérelmezett határozat kézbesítésének szabályai és megismerhetőségének tényleges lehetősége.” [22/2013. (VII. 19.) AB határozat] Minden jogorvoslat lényegi, immanens eleme továbbá a jogorvoslás lehetősége, vagyis a jogorvoslat fogalmilag és szubsztanciálisan tartalmazza a jogsérelem orvosolhatóságát. Nem következik mindebből, hogy a jogorvoslatot elbíráló szervnek a kérelemnek minden körülmények között helyt kell adnia, az azonban feltétlenül, hogy az eljárási szabályok által meghatározott keretek között a jogorvoslati eljárást lefolytassák és a jogorvoslati kérelemben írtakat a jogszabályban foglaltak szerint érdemben megvizsgálják. A jogorvoslati út igénybevételének nem előfeltétele továbbá valamely jog – esetleg alapjog – tényleges sérelmének a bekövetkezése, elegendő, ha az érintett megítélése szerint jogát (jogos érdekét) sérti a támadott döntés. A jogorvoslathoz való jog mint alapjog sérelme tehát akként is megvalósulhat, hogy más (alap)jogi sérelem esetleg nem állapítható meg az ügyben [3064/2014. (III. 26.) AB határozat]. [12/2015. (V. 14.) AB határozat]

A jogorvoslathoz való alapjog tartalmát érintően az Alkotmánybíróság rámutatott arra, hogy – az Alkotmányhoz hasonlóan – az Alaptörvény valamely személyi jogát, jogos érdekét érintő bírósági, hatósági és más közigazgatási döntések ellen teszi lehetővé a jogorvoslatot. Az Alkotmánybíróság értelmezésében a jogorvoslathoz való jog nem terjed ki a nem állami, például a munkáltatói vagy a tulajdonosi döntésekre, és nem terjed ki az állami, de nem hatósági, így például a katonai előjárói döntésekre sem. Azt, hogy valamely állami vagy nem állami szerv döntése hatóságának minősül-e a jogorvoslathoz való jog szempontjából, csak a konkrét szabályozási környezetre tekintettel lehet eldönteni. A jogorvoslathoz való jog lényegi tartalma a jogalkotótól azt követeli meg, hogy a hatóságok érdemi, ügydöntő határozatai tekintetében tegye lehetővé a valamely más szervhez, vagy ugyanazon szervezeten belüli magasabb fórumhoz fordulást. Az Alkotmánybíróság hangsúlyozza azt, hogy az alkotmánybírósági eljárásban a jogorvoslathoz való alapvető jog szempontjából valamely döntés érdemi, ügydöntő volta a tételes jogok által ilyennek tartott döntésekhez képest viszonylagos: a vizsgált döntés tárgya és személyekre gyakorolt hatása által meghatározott. Végül arra is rámutat a testület, hogy a jogorvoslathoz való jogból mint alapjogból az adott hatósági, illetve bírósági döntés ellen biztosított rendes jogorvoslati eszközök igénybevétele következik. A jogorvoslathoz való jog gyakorlásához - egyebek mellett -

elengedhetetlenül szükséges, hogy az érintettek értesüljenek a határozatról, amely jogukat vagy jogos érdekeiket érinti és megismerhessék annak tartalmát. [17/2015. (VI. 5.) AB határozat]

A jogorvoslathoz való jog tényleges és hatékony érvényesülése azonban nem csupán a jogalkotóval szemben (a jogszabályok tartalmát illetően) fennálló követelmény, hanem az Alaptörvény 28. cikkéből következően (a jogszabályok értelmezése során) a jogalkalmazó szerveket is kötelezi. Mindez összhangban van az 1993. évi XXXI. törvénnyel kihirdetett, az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló Egyezmény 13. cikkében garantált hatékony jogorvoslathoz való jognak az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) ítélezési gyakorlatában kibontott tartalmával is. Az EJEB maga is hangsúlyozta ugyanis, hogy az Egyezmény 13. cikkében biztosított jogorvoslati jog hatékonyságának mind a jogszabályok, mind azok gyakorlati érvényesülését illetően is fenn kell állnia, amit az Egyezményben részes államok hatóságai nem akadályozhatnak működésük során jogszerűtlenül. [14/2015. (V. 26.) AB határozat]

3. A fellebbezés mint teljes átszámzatató hatályú perorvoslat

A jogirodalom egyöntetű álláspontja³ szerint a fellebbezés mint fellebbviteli jellegű perorvoslat *teljes átszámzatató hatályú*. A fellebbviteli perorvoslat akkor átszámzatató (devolutív) hatályú, ha az elsőfokú bíróság hatásköre a fellebbvitel következtében egészen vagy részben átszáll (átháramlik) a másodfokú bíróságra, s az a jogsérelmet ebben a hatáskörben úgy orvosolja, hogy maga hozza meg a törvénynek megfelelő határozatot, vagyis a fellebbviteli bíróság az ügy érdemében dönt. Ha az elsőfokú bíróság jogköre teljes egészében átszáll a másodfokú bíróságra, azaz e fórum ugyanolyan jogkörben jár el, mint az elsőfokú bíróság, akkor teljes átszámzatató hatályról beszélünk. A fellebbezés teljes átszámzatató hatályú perorvoslat, az alól csak akkor van kivétel, amikor a perorvoslati bíróság nem dönt a kereseti kérelem, illetve a fellebbvitel tárgyát képező kérdésben, hanem csak arról határoz, hogy az elsőfokú bíróság helyesen vagy helytelenül járt-e el. Abban az esetben, amikor a másodfokú bíróság azt állapítja meg, hogy az elsőfokú bíróság nem mérlegelhető eljárási szabályt sértett, vagyis az elsőfokú bíróság nem volt szabályszerűen megalakítva,⁴ illetve az eljárásban kizárt bíró vett

³ Ld. pl. Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény 233. §-ához (szerk: Németh János, Kiss Daisy), Kluwer Jogtár Nagykommentár vagy Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvényhez (szerk: Wopera Zsuzsa), Wolters Kluwer, Budapest, 2016. 726. o. továbbá Pribula László: Jogorvoslatok, in: Polgári eljárásjog II. Patrocínium Kiadó, Budapest, 2015. 57. o.

⁴ A bíróság akkor nincs szabályszerűen megalakítva, ha az ügyben tanácsnak kellene eljárni, de egyesbíró járt el, vagy fordítva. Az 1997. évi LXXII. törvény hatálybalépése óta az első fokon eljáró bíróság egy hivatásos bíróból áll. Törvényben meghatározott esetekben azonban tanácsban ítélezik, így pl. munkaügyi perben a bíróság ülnökök közreműködésével jár el (Pp. 349/A. §); közigazgatási perben, ha az ügy különös bonyolultsága indokolja, az elsőfokú bíróság a tárgyalás megkezdése előtt elrendelheti, hogy az ügyben három hivatásos bíróból álló tanács járjon el. Ha a bíróság az ügy tanács elé utalásáról rendelkezett, utóbb az ügyben egyesbíró nem járhat el. [Pp. 324. § (4) bek.]; iparjogvédelemmel kapcsolatos egyes eljárásokban, így pl. szabadalomtörletési perben a Fővárosi

részt, nem vizsgálja az elsőfokú határozat jogszerűségét, hanem függetlenül a fellebbezésben foglaltaktól hatályon kívül helyezt. [Pp. 252§ (1) bekezdés]

4. Hatályon kívül helyezésekkel kapcsolatos joggyakorlat-elemzés releváns megállapításai

A Kúria 2013-ban kiterjedt vizsgálatot folytatott a magyar bíróságok hatályon kívül helyezési gyakorlatáról, melynek eredményeit összefoglaló véleményükben 2014. február 12-én tették közzé.⁵

A fellebbezésre vonatkozó összefoglaló értékelés főbb megállapítás a következők voltak: „A másodfokú eljárásban törekedni kell arra, hogy az orvosolható hibák kiküszöbölése lehetőleg már a pernek ebben a szakaszában megtörténjen és az elsőfokú eljárás megismétlésére csak a valóban szükséges és indokolt, *más módon nem korrigálható esetekben* (kiemelés tőlem) kerüljön sor. A vizsgálati anyag tapasztalatai alapján, ebben a kérdésben, *a másodfokú bíróságok hatályon kívül helyezési gyakorlatában határozott irány-és szemléletváltozásra van szükség* (kiemelés tőlem). Ezzel ésszerűbbé válna az első-és másodfokú bíróságok közötti munkamegosztás, javulna a bíróságok munkájának hatékonysága és rövidülne a pertartam.⁶

Kerülendők továbbá azok az esetek is, amikor a hatályon kívül helyezésre a másodfokú bíróság nyilvánvaló tárgyi tévedése, különösen a per iratainak az elnézése miatt került sor.

Az előző pontban írt követelmények érvényesülésének különösen fontos területe a szakértői vélemények esetleges hiányosságainak a kiküszöbölése. Amennyiben a szakvélemény ellentmondásos, aggályos, vagy kiegészítésre szorul, a másodfokú bíróságok indokolatlanul sűrűn nyúlnak a hatályon kívül helyezés eszközéhez. Az ilyen esetek többségében a hiányzó adat, vagy a vitatott kérdés, a szakértőnek a másodfokú tárgyalásra történő megidézésével rövid úton tisztázható volna, továbbá egyszerűbb esetekben annak sem mutatkozik akadály, hogy a fél kérelmére a kiegészítő szakértői véleményt a másodfokú bíróság szerezzze be. Ez megfelelően

Törvényszék olyan speciális összetételű tanácsban jár el, ahol két tag elsőfokú műszaki, vagy azzal egyenértékű szakképesítéssel rendelkezik. Más iparjogvédelemmel kapcsolatos peres és nemperes eljárásokban a Fővárosi Törvényszék három hivatásos bíróból álló tanácsban jár el. Bár büntetőeljárás kapcsán állapította meg a következőket a Legfelsőbb Bíróság, e megállapítások vonatkoznak a polgári bíróság szabályszerű megalakításának követelményeire is. Eszerint a bírói tisztség és az ülnöki megbízás a 70. életév betöltésével megszűnik, ezért a bíróság nincs törvényesen megalakítva, ha az ügy tárgyalásán és az ítélet meghozatalában olyan ülnök működik közre, aki a 70. életévét már betöltötte. (BH2003. 104.)

⁵ A Kúria Polgári Kollégiuma Joggyakorlat-Elemző Csoport Összefoglaló vélemény; A perorvoslati bíróságok hatályon kívül helyezési gyakorlata, A másodfokú és felülvizsgálati bíróság kasszációs jogköre, Budapest, 2013.

<http://www.kuria-birosag.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglaloi?page=2>

⁶ Az összefoglaló vélemény erre példaként hozta fel, hogy „Egy konkrét esetben megkérdőjelezhető volt a hatályon kívül helyezés szükségessége csupán azért, mert az elsőfokú ítélet nem tartalmazta a kereset elbírálásához szükséges anyagi jogi szabályokat. Aggályosnak bizonyult az is, amikor a másodfokú bíróság az általa meghallgatott hangfelvétel írásos formába történő átültetése végett rendelte el az elsőfokú eljárás megismétlését.”

irányadó az olyan egyszerű bizonyítékok beszerzésére is, mint hatósági iratok, vagy a földhivatal által záradékolt megosztási vázrajz bekérése, vagy a felek meghallgatásának kiegészítése.

A hatályon kívül helyezés jogkövetkezményének alkalmazása általában akkor indokolt, ha a másodfokú bíróság a feltárt lényeges eljárási szabálysértéssel és annak kiküszöbölési lehetőségével összefüggő összes körülmény mérlegelésének eredményeként arra a következtetésre jut, hogy az eljárási szabálysértés súlyának, jellegének, az érdemi döntésre gyakorolt hatásának, a *másodfokú eljárásban való orvoslás lehetőségének az alapul vételével elengedhetetlen az elsőfokú eljárásnak a megismétlése* (kiemelés tőlem).

E döntés meghozatala során indokolt figyelemmel lenni a *célszerűség, a pergazdaságosság és az időszerűség, valamint a fórumrendszer indokolatlan igénybe vételének szempontjaira* (kiemelés tőlem) is. A csekély, valamint közepes munkateherrel járó bizonyítás felvállalása és a hatályon kívül helyezések számának csökkentése javítja az ítélkezés időszerűségét, míg a *szükségtelen hatályon kívül helyezések indokolatlanul növelik a pertartamot és fölöslegesen terhelik az elsőfokú bíróságokat* (kiemelés tőlem). Nem hagyható figyelmen kívül a bizonyítás terhét viselő félnek a hiányzó tényállási elemekre, valamint az azzal összefüggő bizonyításra vonatkozó nyilatkozata és az esetleges szakértői költségek előlegezésére való készsége sem. Hatályon kívül helyezésnek ugyanis csak olyan bizonyítás érdekében van értelme, amelynek lefolytatását a fél nyilatkozatának, vagy bizonyítási indítványának a hiánya nem akadályozza meg.⁷

5. Az 1/2014. (VI. 30.) PK vélemény instrukciói

A Kúria Polgári Kollégiuma a perorvoslati bíróságok hatályon kívül helyezési gyakorlatának vizsgálatára felállított joggyakorlat-elemző csoport által, a másodfokú bíróságok hatályon kívül helyezési gyakorlatában feltárt jogalkalmazási problémákból kiindulva, *az egységes ítélkezési gyakorlat biztosítása érdekében* megalkotta az 1/2014. (VI. 30.) PK véleményt. A vélemény 1. és 3. pontjai relevánsak a tanulmányban vizsgáltak szempontjából. Eszerint: 1. A lényeges eljárási szabálysértésre [Pp. 252. § (2) bekezdés] alapított hatályon kívül helyezés akkor indokolt, ha az elsőfokú eljárás megismétlése elengedhetetlen. Ennek megállapítása során a feltárt konkrét szabálysértés jellegét és súlyát, valamint az érdemi döntésre gyakorolt hatását kell figyelembe venni. 3. A Pp. 252. §-ának (3) bekezdésén alapuló hatályon kívül helyezés⁸ alkalmazása esetén a másodfokú eljárásban törekedni kell arra, hogy az elsőfokú eljárás megismétlésére csak valóban indokoltan, a terjedelmes bizonyítást igénylő vagy a per érdemi elbírálását

⁷ A Kúria Polgári Kollégiuma Joggyakorlat-Elemző Csoport Összefoglaló vélemény; A perorvoslati bíróságok hatályon kívül helyezési gyakorlata, A másodfokú és felülvizsgálati bíróság kasszációs jogköre, Budapest, 2013. Összefoglaló vélemény, 10-13. pontok. 105-106. o.

⁸ A Pp. 252. § (3) bekezdése a jogirodalom megállapításai szerint akkor indokolt, ha az ítélet megalapozatlan, vagyis a tényállás feltáratlan maradt, a bizonyítékok értékelés téves, a bíróság által megállapított tényállás iratellenes, okszerűtlen, logikai ellentmondásokat tartalmaz az indokolás.

új jogi alapokra helyező esetekben kerüljön sor. A másodfokú eljárásban is orvosolható hibák kiküszöbölése, kis terjedelmű, egyszerű, rövid idő alatt foganatosítható bizonyítás lefolytatása céljából a hatályon kívül helyezés általában nem indokolt.

A PK vélemény indokolása szerint „a Pp. 252. § (2) bekezdése olyan keretjellegű szabályt tartalmaz, amely a lényeges eljárási szabálysértéseket azok három jogi jellemzőjének meghatározásával írja körül, és a jogkövetkezmények kiváltásához ezek egyidejű fennállását kívánja meg. Eszerint a jogalkotó az elsőfokú eljárásra irányadó eljárásjogi szabályok megsértésének tulajdonít relevanciát, amennyiben azok olyan lényeges eljárási szabálysértésnek minősülnek, hogy szükségessé teszik az elsőfokú tárgyalás megismétlését vagy kiegészítését. Ez pedig akkor állapítható meg, ha az adott eljárási szabálysértés a *per érdemi eldöntésére kihatott*, továbbá *orvoslása a másodfokú eljárásban nem lehetséges*. A gyakorlatban a hatályon kívül helyezés alkalmazása általában akkor indokolt, ha a másodfokú bíróság a feltárt lényeges eljárási szabálysértéssel és annak kiküszöbölési lehetőségével összefüggő összes körülmény mérlegelésének eredményeként arra a következtetésre jut, hogy az eljárási szabálysértés jellegének és súlyának, valamint az érdemi döntésre gyakorolt hatásának, továbbá a másodfokú eljárásban való orvoslás lehetőségének figyelembevételével elengedhetetlen az elsőfokú eljárás megismétlése. E döntés meghozatala során indokolt figyelemmel lenni a célszerűség, a pergazdaságosság és az időszerűség követelményeire, amelyek magukba foglalják azt a követelményt is, miszerint az egyes eljárási cselekményeket általában ott kell foganatosítani, ahol az teljes értékű módon, a legrövidebb időn belül és a legkevesebb költséggel megvalósítható. A célszerűség, pergazdaságosság és időszerűség azonban nem önálló mérlegelési szempontok, hanem az orvoslás lehetőségének megítélése során fejtik ki hatásukat. Az előbbieket mellett az sem hagyható figyelmen kívül, hogy a megismételt eljárás számára előírt eljárási cselekmény foganatosításának nem lesz-e akadálya a fél nyilatkozatának vagy bizonyítási indítványának a hiánya. A csekély, valamint közepes munkateherrel járó bizonyítás felvállalása és ezáltal a hatályon kívül helyezések számának csökkentése javítja az ítélezés időszerűségét, míg a szükségtelen hatályon kívül helyezések indokolatlanul növelik a pertartamot és fölöslegesen terhelik az elsőfokú bíróságokat. Ezért a Pp. 252. § (3) bekezdésén alapuló hatályon kívül helyezések alkalmazása során törekedni kell arra, hogy az orvosolható hibák kiküszöbölése lehetőleg már a fellebbezési eljárásban megtörténjen, és az elsőfokú eljárás megismétlésére csak a valóban szükséges és indokolt, *más módon nem korrigálható hiányosságok miatt kerüljön* sor. Ezzel ésszerűbbé válik az első- és másodfokú bíróságok közötti munkamegosztás, javul a bíróságok munkájának hatékonysága. Ehhez azonban a másodfokú bíróságok jelenlegi hatályon kívül helyezési gyakorlatában irány- és szemléletváltásra, a korábbiaknál *több bizonyítás felvállalására* (kiemelés tőlem) van szükség.”⁹

⁹ Az 1/2014. (VI. 30.) PK vélemény 1. és 3. pontjaihoz fűzött magyarázat. Bírósági Határozatok 2014. évi 10. szám.

6. Az új Pp. koncepcionális változásai a másodfok felülbírálatának gyakorlása terén

A polgári perjogi kodifikációról szóló 1267/2013. (V. 17.) Korm. határozat szerint a perjogi kodifikáció célja egy korszerű, a nemzetközi gyakorlatnak és elvárásoknak is megfelelő polgári perjogi törvénykönyv megalkotása volt, amely hatékonyan biztosítja az anyagi jogok bíróság előtti érvényesítését, és amely a *jogtudomány és a joggyakorlat eredményeire támaszkodva* áttekinthetően, koherensen, a technika vívmányaira is figyelemmel szabályozza a perjogi viszonyokat.

A másodfokú eljárás szabályainak kialakítása során a törvény előkészítői kiemelt figyelmet fordítottak a Korm. határozat alapján a joggyakorlat eredményeire, így az új Pp. jelentős mértékben *építeni tudott és építenie is kellett* a tanulmány korábbi részeiben bemutatott joggyakorlat-elemzés, és az annak megállapításait összegző PK véleményben¹⁰ foglaltakra, beépítve azokat a Kódex vonatkozó rendelkezéseibe.

A másodfokú eljárás új szabályainak kialakítása során tehát egyfelől az utóbbi évek joggyakorlatában jelzett negatív tendenciák kiiktatása, másfelől az elsőfokú eljárás megváltozott szabályaival való összhang megteremtése volt a cél. A törvény meghatározza a másodfokú bíróság felülbírálati jogkörének típusait, terjedelmét,¹¹ ehhez képest határozza meg a fellebbezés kötelező tartalmát,¹² és rögzíti, hogy a másodfokú bíróság főszabály szerint tárgyaláson kívül bírálja el a fellebbezést. Az új Pp. – összhangban a Kúria 1/2014. PK véleményében foglalt megállapításokkal – a perek elhúzódását előidéző hatályon kívül helyezés okait új alapokra helyezi, megszüntetve a Pp. szabályozási következetlenségeit is.

A téren a változások kétirányúak. Egyfelől az új Pp. 370. §-a szerint „a

¹⁰ A gyakorlatban nem ritkán hangzik el az az álláspont, mely szerint a Kúria kollégiumi véleményei csak ajánlásnak minősülnek, és nem tekinthetők iránymutatásnak az alsóbb fokú bíróságok számára. A Kúria az idézett PK véleményben is hivatkozik arra, hogy a bíróságok szervezeteről is igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény (Bsz.) 27. § (1) bekezdése alapján nyilvánít véleményt. A Bsz. 27. § (1) bek. szerint „**27. §** (1) A kollégium, valamint a közigazgatási és munkaügyi regionális kollégium az egységes ítélkezési gyakorlat biztosítása érdekében figyelemmel kíséri a bíróságok gyakorlatát, és véleményt nyilvánít a vitás jogalkalmazási kérdésekben, valamint a joggyakorlat-elemző csoport vezetőjének felkérésére közreműködik a joggyakorlat-elemző munkában.” Az idézett hatáskört a Bsz. Második részének III. fejezete nevesíti „A bíróságok feladatai az ítélkezés egységének biztosítása érdekében” cím alatt.

¹¹ A másodfokú bíróság felülbírálati jogkörének meghatározásával régi hiányt pótol az új Pp. A 369. § (3) bekezdése szerint: A másodfokú bíróság felülbíráhatja az elsőfokú bíróság ítélete anyagi jognak való megfelelőségét. Az anyagi jogi felülbírálat során

- a) a bizonyítás eredményét okszerűtlennek minősítheti, és ennek alapján a tényállást módosíthatja, kiegészítheti,
- b) a fél által az első- vagy másodfokú eljárásban hivatkozott tény megállapítására bizonyítást folytathat le, és annak alapján a tényállást módosíthatja, kiegészítheti,
- c) a megállapított tényekből az elsőfokú bíróságtól eltérő jogi következtetést vonhat le, a megállapított tényeket másként minősítheti,
- d) jogszabálysértés megállapítása nélkül is felülmérlegelheti az elsőfokú bíróságnak az anyagi jogszabályok szerinti mérlegelési jogkörben hozott döntését,
- e) határozhat olyan kérdésben, amelyben az elsőfokú bíróság nem tárgyalt, illetve nem határozott.

¹² Összhangban az új Pp. 369. §-ában foglalt szabályokkal, a 371. § (1) bekezdés c) pontja szerint (1) A fellebbezésben – a beadványra vonatkozó alaki kellékek mellett – fel kell tüntetni (...) c) a másodfokú bíróságtól gyakorolni kért felülbírálati jogkört, az alapul szolgáló indokok kifejtésével (...).

másodfokú bíróság felülbírálati jogkörét az erre irányuló fellebbezési kérelemre, csatlakozó fellebbezésre, ellenkérelemre, azok korlátai között gyakorolja. (...) A másodfokú bíróság felülbírálati jogkörét erre irányuló fellebbezési kérelem, csatlakozó fellebbezés és fellebbezési ellenkérelem korlátaira tekintet nélkül, hivatalból gyakorolja az ítélet kötelező hatályon kívül helyezésére okot adó esetekben.¹³ Ha a másodfokú bíróság a fellebbezésben nem hivatkozott eljárási szabálysértést észlel, azt – a következményekre vonatkozó figyelmeztetés mellett – a felek tudomására hozza és a *fellebbező fél kérelmére veszi figyelembe*. [új Pp. 370. § (1)-(3) bekezdései] Ez tehát azt jelenti, hogy az ún. kötelező (abszolút) hatályon kívül helyezési okok körén kívül eső eljárási szabálysértéseket a másodfokú bíróság csak akkor veheti figyelembe, ha arra a felek valamelyike hivatkozott, vagy a fellebbező fél a bírói tájékoztatást követően kéri annak figyelembevételét, de hivatalból nem. Ha a fellebbező nem kíván rá hivatkozni, a másodfokú bíróság e körben a felülbírálati jogkörét nem gyakorolhatja, a rendelkezésre álló adatok és a fellebbezés korlátai közt kell döntenie.

Másfelől a hatályos Pp. szemléletétől eltérően, az új Pp. nem kezeli külön a Pp. 252. § (2) és 252. § (3) bekezdésében foglalt olyan, az ügy érdemi elbírálására kiható eljárási szabálysértéseket, amelyek az elsőfokú eljárás megismétlését vagy kiegészítését teszik szükségessé. Ennek indoka, hogy a törvény előkészítői osztották azt a szakmai álláspontot, ami a felülvizsgálat kapcsán 1993 óta töretlenül tekinthető, mely szerint a megalapozatlan ítélet egyben jogszabálysértő¹⁴ is. Ez azzal a következménnyel jár, hogy nem indokolt külön kezelni a hatályos Pp. 252. § (2) bekezdése alatti eljárási szabálysértést és a 252. § (3) bekezdés alatti „csak” megalapozatlanság esetköreit, mert nincs elvi alapja e különbségtételnek. Abban az esetben, amikor a tényállás feltáratlan (felderítetlen) marad, vagy a bíróság által megállapított tényállás iratellenes, vagy a bíróság nem tisztázta a szakértői vélemények közötti ellentmondásokat, vagy az indokolás logikai ellentmondásokat tartalmaz, vagy nem felismerhető, hogy milyen logika alapján jut a bíróság a rendelkező részben foglalt döntésre,¹⁵ az egyben eljárási szabályt is sért.

Ennek következtében, a joggyakorlat-elemző csoport összefoglaló megállapításaira és a 1/2014. PK véleményben foglaltakra figyelemmel, az új Pp. 381. §-a a következők szerint szabályoz: „A másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság

¹³ Ezek a következők: A másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét végzéssel hatályon kívül helyezi, és az elsőfokú bíróságot új eljárásra és új határozat hozatalára utasítja, ha
a) az elsőfokú bíróság nem volt szabályszerűen megalakítva,
b) az ítélet meghozatalában olyan bíró vett részt, akivel szemben törvény értelmében kizáró ok áll fenn, vagy
c) az ítélet olyan orvosolhatatlan formai hiányosságban szenved, amely miatt érdemi felülbírálatra alkalmatlan. (új Pp. 380. §)

¹⁴ A felülvizsgálati eljárást a Pp.-be bevezető 1992. évi LXVIII. törvény indokolása szerint a jogerős határozat rendkívüli perorvoslattal való megtámadásának alapja a jogszabálysértés, a felülvizsgálati kérelem csak jogszabálysértő határozat ellen irányulhat. Felülvizsgálati kérelemnek akkor is helye van, ha a tényállás megalapozatlansága vezetett jogszabálysértésre.

¹⁵ Ld. ezzel kapcsolatban részletesen: A Kúria Polgári Kollégiuma Joggyakorlat-Elemző Csoport Összefoglaló vélemény; A perorvoslati bíróságok hatályon kívül helyezési gyakorlata, A másodfokú és felülvizsgálati bíróság kasszációs jogköre, Budapest, 2013. 82-98. o.

ítéletét végzéssel hatályon kívül helyezheti, és az elsőfokú bíróságot új eljárásra és új határozat hozatalára utasíthatja, ha szükséges az elsőfokú eljárás megismétlése vagy kiegészítése, mert az elsőfokú eljárás lényeges szabályainak megsértése az ügy érdemi eldöntésére kihatott, és annak orvoslása a másodfokú eljárásban nem lehetséges, vagy nem ésszerű.”

Az új Pp. szerint a másodfokú bíróság tehát a fél kérelme esetén akkor helyezheti hatályon kívül az elsőfokú bíróság ítéletét, ha az ügy érdemi elbírálására kiható jogszabálysértés orvoslása a másodfokú bíróság álláspontja szerint nem lehetséges, vagy nem ésszerű a másodfokú eljárásban. Ez jelentheti a lefolytatandó bizonyítás nagy terjedelmét is, de további olyan szempontok is figyelembe jöhetnek, amelyeket a fellebbviteli bíróságnak kell mérlegelnie. Ezzel a szabályozással az új Pp. idézett rendelkezése ugyanazt a szabadságot biztosítja a másodfokú bíróság számára, mint a hatályos Pp. 252. § (3) bekezdése, csak nem kezeli külön a hatályos Pp. 252. § (2) és 252. § (3) bekezdés szerinti esetköröket, a fent említett okok miatt.¹⁶

7. A jogorvoslathoz való jog hatékonysága követelményének és a bírói gyakorlat megállapításainak összehangolása

Az alkotmánybírói gyakorlat rövid áttekintéséből egyértelművé, hogy a jogorvoslathoz való jogot a polgári perben hatékonyan és ténylegesen kell biztosítani. Ennek során figyelemmel kell lenni arra, hogy a fellebbezés teljes átszarmaztató hatályú perorvoslat, a másodfokú bíróságra teljesen átszáll az elsőfokú bíróság jogköre, ami kihat az elsőfokú bíróság által megállapított tényállás felülbíráhatóságára is. A hatékony jogorvoslati jog biztosítása terén egyfelől arra is figyelemmel kell lenni, hogy az ítélet hatályon kívül helyezése a per ésszerű időn belül történő befejezése ellen hat, és megismételt eljárásban hozott határozat ellen újból megnyílik a rendes perorvoslat előterjesztésnek lehetősége, így egy ügy befejezése oly mértékben elhúzódhat, ami a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bírósága előtti kezdeményezett eljárások számát gyarapíthatja az ésszerű idő követelményének megsértése miatt.¹⁷ A Bíróság előtti magyar ügyekben jellemzően

¹⁶ A Pp. 252. § (3) bekezdésében foglalt megalapozatlanság mint hatályon kívül helyezési okkal kapcsolatban ezt az álláspontot képviselte a kodifikációt megalapozó döntés-előkészítő anyagokat kidolgozó munkabizottság tagjainak döntő többsége is. A többségi álláspont az volt, hogy, ha a bizonyításnak olyan nagy terjedelmű kiegészítése szükséges, amely már meghaladja a másodfokú eljárás kereteit, az egyben az elsőfokú eljárás lényeges szabályainak megsértését is jelenti, ezért nem szükséges külön szabályozni a 252. § (2) bekezdésétől.

¹⁷ A 2015. június 16-án kihirdetett Gázso kontra Magyarország ügyben a Bíróság megállapította, hogy rendszerszerű problémák okozzák a magyar jogrendszerben az eljárások elhúzódását. Az ítélet 34. pontja megállapítja, hogy Magyarország Egyezményhez történt csatlakozásától 2015. május 1-ig több mint 200 olyan ítélet született, amely a polgári eljárások túlzott hosszára figyelemmel az Egyezmény Magyarország általi megsértését állapította meg. 2014-ben az ésszerű időn belüli tárgyaláshoz való jog megsértése polgári ügyekben 24 alkalommal került megállapításra. Az ítélet 36. pontjában a Bíróság azt is megállapította, hogy a Gázso ügyben azonosított problémák rendszerszerű természetét bizonyítja az is, hogy 2015. május 1-jén körülbelül 400 ilyen tárgyú ügy volt Magyarország ellen folyamatban a Bíróság különböző bírói formációi előtt, s az ilyen kérelmek száma folyamatosan nő.

voltak hatályon kívül helyezések a magyar bíróságok eljárásai alatt. Ennek veszélyeire hívta fel a figyelmet a Kúria joggyakorlat elemzése, és az annak alapján született PK vélemény, de gyakorló bírók által a közelmúltban írt tanulmányok is részletesen elemzik ezt a problémakört.¹⁸

Másfelől a szabályozás nem korlátozhatja radikálisan a másodfokú bíróság hatályon kívül helyezési jogkörét, mert az az alkotmánybírói gyakorlat szerinti *hatékonyság és ténylegesség* követelményének kiüresítését jelenthetné, mert a „jogorvoslati fórumot kényszerpályára állítaná úgy, hogy érdemben megszabja a döntés tartalmát. (...) A tényleges és hatékony jogorvoslás ugyanis azzal is kiüresedhet, hogy a jogorvoslati fórum dönt először valamely releváns tény figyelembevételével, illetőleg először vizsgál meg valamely jogi aspektust, azaz átveszi az elsőfokú bíróság szerepét. (...) A jogorvoslat fogalmából következik, hogy az egy lezárt tényfeltárás alapján már eldöntött jogkövetkezményt vizsgál felül és nem egy új tényállás alapján kutat fel új, a támadott döntéshez vezető eljárásban fel nem merült jogkövetkezményeket.”¹⁹

Ezzel a szakmai állásponttal összefüggésben ugyanakkor emlékeztetni kell arra is, hogy mind a hatályos Pp. mind az új Pp. lehetővé teszi, hogy a másodfokú bíróság az *ügy érdemében való döntés során* a fellebbezési kérelem és fellebbezési ellenkérelem korlátai között a perben érvényesített jog, illetőleg az azzal szemben felhozott védekezés alapjául szolgáló *olyan kérdésekben is határozhat, amelyekben az elsőfokú bíróság nem tárgyalt, illetőleg nem határozott* (Pp. 253. § (3) bek.) Az új Pp. 383. § (3) bekezdése ezzel lényegében egyezően úgy rendelkezik, hogy ha a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét megváltoztatja, felülbírálati jogkörének korlátai között határozhat a perben érvényesített jog, illetve az azzal szemben felhozott védekezés alapjául szolgáló olyan kérelmekről is, amelyeket az elsőfokú bíróság nem tárgyalt, illetve amelyről nem határozott.

A hatályos Pp. idézett rendelkezésével kapcsolatban állapítja meg Parlagi Mátyás helyesen, hogy „a másodfokú bíróság ezzel az érdemi döntésével nem vonja el a jogorvoslathoz való jogot, ugyanakkor érvényesíti a felek jogát a per észszerű időn belül történő befejezéséhez.”²⁰

8. Zárzó

A tanulmány keretei között részletesen elemeztem, hogy a jogorvoslathoz való jog effektivitásának és a per észszerű időn belül történő befejezésének követelménye egymással ellentétbe kerülhet. Az új Pp. olyan szabályozás kialakítására törekedett, amely alapul veszi a tanulmányban is idézett alkotmánybírói joggyakorlat megállapításait, emellett azt, hogy a magyar perorvoslati rendszer egyfokozatú, ahol a másodfokú bíróság a teljes átszarmaztató hatály folytán az ügy érdemében

¹⁸ Így Parlagi Mátyás: A per észszerű időn belül történő befejezéséhez való jog, valamint a jogorvoslathoz való jog viszonya c. tanulmányában. In: Eljárásjogi szemle, 2016./1. szám. 20-24. o.

¹⁹ Varga István: A jogorvoslathoz való jog mint alapjog – az (5) bekezdés magyarázata, in: Az Alkotmány kommentárja II. kötet, (szerk: Jakab András), Századvég Kiadó, Budapest, 2009. 2102. o.

²⁰ Parlagi i.m. 24. o.

dönthet, és figyelemmel volt a hatályon kívül helyezésekre vonatkozóan, az elmúlt évek egységes ítélkezési gyakorlatának kialakítását célzó kúriai joggyakorlat elemzés megállapításaira, továbbá a Kúria Polgári Kollégiumának véleményében megfogalmazott instrukciókra is. Ezzel az új Pp.-ben – álláspontom szerint – sikerült olyan szabályozást kialakítani, amelyben a jogorvoslathoz való jog effektív, a másodfokú bíróságot nagyfokú szabadság illeti a tekintetben, hogy érdemben dönt-e, vagy, ha az elsőfokú bíróság által elkövetett eljárási szabálysértés nem orvosolható a fellebbezési eljárásban, akkor hatályon kívül helyezheti a határozatot. Az említett szempontokra tekintettel kialakított szabályozás egyik fontos eleme az új Pp. legfontosabb jogalkotói célkitűzésének: a perhatékonyság rendszerszintű megvalósításának, és hozzájárulhat ahhoz, hogy csökkenjenek azok a rendszerszintű problémák, amelyekre az Emberi Jogok Európai Bírósága a Gázsó kontra Magyarország ügyben felhívta a figyelmet.
